

БОЙОВИЙ ХОРТИНГ ТА ДІЯЛЬНІСТЬ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ УКРАЇНИ

*МАТЕРІАЛИ МІЖНАРОДНОЇ
НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ
ДЕРЖАВНОГО ПОДАТКОВОГО УНІВЕРСИТЕТУ*

**COMBAT HORTING AND ACTIVITIES
OF UKRAINIAN LAW ENFORCEMENT
AUTHORITIES**

ІРПІНЬ – 2022

**МІНІСТЕРСТВО ФІНАНСІВ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ПОДАТКОВИЙ УНІВЕРСИТЕТ
НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ
ТА МИТНОЇ СПРАВИ
КАФЕДРА ПРАВООХОРОННОЇ ДІЯЛЬНОСТІ**

***МАТЕРІАЛИ МІЖНАРОДНОЇ
НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ***
**БОЙОВИЙ ХОРТИНГ ТА ДІЯЛЬНІСТЬ
ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ УКРАЇНИ**

**03–04 січня 2022 року
м. Ірпінь**

*Рекомендовано до друку Науково-методичною колегією
Національної федерації бойового хортингу України
(протокол від 08.01.2022 № 11).*

Організаційний комітет конференції

Голова оргкомітету:

Чмелюк В. В. – кандидат юридичних наук, професор кафедри правоохоронної діяльності Державного податкового університету, полковник податкової міліції, учасник бойових дій.

Голова науково-методичної ради оргкомітету конференції:

Єрмоєнко Е. А. – професор кафедри правоохоронної діяльності Державного податкового університету, кандидат педагогічних наук, президент Національної федерації бойового хортингу України, Заслужений працівник фізичної культури і спорту України, Заслужений тренер України, майстер спорту України міжнародного класу, майор десантно-штурмових військ ЗС України, учасник бойових дій.

Заступники голови оргкомітету:

Гришук В. Л. – кандидат юридичних наук, начальник кафедри правоохоронної діяльності Державного податкового університету, підполковник податкової міліції, учасник бойових дій;

Бухтіяров О. А. – кандидат юридичних наук, заступник начальника кафедри правоохоронної діяльності Державного податкового університету, учасник бойових дій.

Члени оргкомітету:

Параниця С. П. – кандидат юридичних наук, професор кафедри правоохоронної діяльності Державного податкового університету, учасник бойових дій;

Антоненко С. А. – кандидат наук з фізичного виховання та спорту, професор кафедри правоохоронної діяльності Державного податкового університету;

Бадьора С. М. – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри правоохоронної діяльності Державного податкового університету;

Гарбовський Л. А. – кандидат юридичних наук, доцент кафедри правоохоронної діяльності Державного податкового університету.

Є80 Бойовий хортинг та діяльність правоохоронних органів України : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., 03–04 січня 2022 р., м. Ірпінь / Мін-во фінансів України, Державний податковий університет [та ін.]. – Ірпінь, 2022. – 1738 с.

Збірник містить наукові роботи учасників конференції, дослідження з педагогіки, психології, філософії, історії, теорії і методики викладання бойового хортингу, проведені відповідно до угоди про співпрацю між Національною федерацією бойового хортингу України та Державним податковим університетом. Матеріали представляють узагальнені результати досліджень у напрямі теоретичних та практичних аспектів удосконалення професійних компетентностей фахівців бойового хортингу у системі правоохоронних органів України.

Матеріали подаються мовою оригіналу. За достовірність фактів, статистичних та інших даних, точність формулювань і висновки несуть відповідальність автори матеріалів.

ДІАГНОСТУВАННЯ ВІЙСЬКОВО-ПАТРІОТИЧНОЇ ВИХОВАНОСТІ ДОПРИЗОВНИКІВ У СПОРТИВНІЙ СЕКЦІЇ БОЙОВОГО ХОРТИНГУ

ЄРЬОМЕНКО Едуард Анатолійович

Державний податковий університет

***Анотація.** У даній науковій статті охарактеризовано система оцінювання рівня військово-патріотичної вихованості юних спортсменів бойового хортингу, військово-патріотичне виховання та спортивно-прикладна підготовка учнів засобами бойового хортингу, визначено особливості виховного та оздоровчого призначення навчально-тренувальної програми бойового хортингу для учнів школи і студентів закладів вищої освіти, з якими проводяться заходи військово-патріотичного спрямування, проаналізовано методи та форми фізичного виховання дітей та молоді із застосуванням військово-патріотичних засобів сучасного національного виду спорту бойового хортингу та підходи до визначення сутності, змісту і завдань військово-патріотичне виховання української молоді, оздоровленні та формування готовності до захисту України. Зазначено, що визначення рівнів військово-патріотичної вихованості учнів допризовного віку необхідно проводити в закладах загальної середньої освіти за допомогою системи критеріїв і ознак. Це здійснюється з метою перетворення військово-патріотичного виховання на контрольований процес, підбиття підсумків військово-патріотичної роботи за той чи інший період, унесення в її зміст і методику військово-патріотичного виховання певних коректив і змін, необхідних для суттєвого його поліпшення в загальноосвітній школі. Правильно визначені рівні військово-патріотичної вихованості учнів допризовного віку допомагають учителям, викладачам предмета “Захист України” зафіксувати упущення й недоліки в експериментальній роботі, оцінити результативність своєї педагогічної діяльності, впорядкувати одержану інформацію про успішність своїх виховних зусиль, майстерність і підготовленість до організації і проведення військово-патріотичної роботи. Це дозволяє педагогам зробити об’єктивні висновки щодо дієвості особистих старань під час навчання та військово-патріотичного виховання допризовної молоді у процесі позакласної роботи.*

***Ключові слова:** система оцінювання рівня, військово-патріотичне виховання, спортивно-прикладна підготовка, бойовий хортинг, військово-патріотична вихованість, військова служба, юні спортсмени.*

Актуальність наукового дослідження. Вивчення й аналіз словників, науково-педагогічної літератури з теми дослідження засвідчують, що під рівнем військово-патріотичної вихованості розуміють системну характеристику особистості учня допризовного віку, в якій фіксується наявність і ступінь сформованості у нього в умовах закладу загальної середньої освіти суспільно значущих для майбутньої військової служби рис і особистісних морально-вольових якостей [1–11; 19–32]. Вони виражаються в кількісних і якісних показниках, що визначають в учня допризовного віку готовність до військової служби в армії і захисту територіальної цілісності й незалежності Української держави в умовах мирного і воєнного часу.

Визначення рівнів військово-патріотичної вихованості учнів допризовного віку необхідно проводити в закладах загальної середньої освіти за допомогою системи критеріїв і ознак. Це здійснюється з метою перетворення військово-патріотичного виховання на контрольований процес, підбиття підсумків військово-патріотичної роботи за той чи інший період, унесення в її зміст і методику військово-патріотичного виховання певних коректив і змін, необхідних для суттєвого його поліпшення в загальноосвітній школі. До того ж правильно визначені рівні військово-патріотичної вихованості учнів допризовного віку допомагають учителям, викладачам предмета “Захист України” зафіксувати упущення й недоліки в експериментальній роботі, оцінити результативність своєї педагогічної діяльності, впорядкувати одержану інформацію про успішність своїх виховних зусиль, майстерність і підготовленість до організації і проведення військово-патріотичної роботи.

Це дозволяє педагогам зробити об’єктивні висновки щодо дієвості особистих старань під час навчання та військово-патріотичного виховання допризовної молоді у процесі позакласної роботи [12].

Виклад основного матеріалу. Ретельний аналіз педагогічної діяльності в умовах закладів загальної середньої освіти, точне визначення реальних рівнів військово-патріотичної вихованості кожного учня допризовного віку має вирішальне значення в індивідуальному підході до їхнього військово-патріотичного виховання, науково обґрунтованого планування й усунення у виховній роботі вчителів і викладачів предмета “Захист України”, керівників гуртків з військово-прикладних видів спорту недоліків і недоробок у її проведенні. Це створює необхідні передумови для перетворення військово-патріотичної виховної діяльності в закладі загальної середньої освіти на керований процес, який відповідає актуальним завданням військово-патріотичного виховання й підготовки допризовної молоді до військової служби в Збройних Силах України у складних умовах порушення територіальної цілісності Української держави.

Критерії військово-патріотичної вихованості спортсменів бойового хортингу старшого шкільного віку. Практика засвідчує, що в реальному житті рівні військово-патріотичної вихованості юнаків допризовного віку одного й того самого класу закладу загальної середньої освіти неоднакові. Пояснюється це тим, що військово-патріотичне виховання здійснюється нерівномірно. Це залежить від умов загальноосвітньої школи, майстерності вчителів, вихователів, викладачів предмета “Захист України”, керівників гуртків з військово-прикладних видів спорту, мікросередовища, природних задатків і нахилів учнів допризовного віку. Зазначені чинники по-різному впливають на формування патріотичних якостей, становлення і розвиток особистості допризовника загалом. Крім того, на рівень військово-патріотичної вихованості школярів чинять вплив стосунки в учнівському колективі, організація і проведення військово-патріотичної роботи в закладі загальної середньої освіти, за місцем проживання тощо.

Усе це призводить до того, що в окремих учнів допризовного віку позитивні особистісні якості, що вже були сформовані в процесі військово-патріотичного виховання, не закріплюються й не розвиваються в подальшій виховній роботі, а інколи й взагалі втрачаються [13–18]. Не формуються в них у цьому разі й нові військово-прикладні та морально-вольові якості, не виробляються стійкі патріотичні переконання в необхідності готувати себе під час навчання в загальноосвітній школі до складних сучасних умов військової служби в армії та інших військових формуваннях.

Ці юнаки допризовного віку, переважно, не мають необхідних умінь і навичок, досвіду й звичок поведінки в складних сучасних умовах, які вимагають певного рівня розвитку особистісних морально-вольових якостей, сформованих на уроках предмета “Захист України” та в процесі позакласної військово-патріотичної роботи.

Крім того, методика визначення рівнів військово-патріотичної вихованості юнаків допризовного віку до теперішнього часу недостатньо вивчена і є складною та дещо громіздкою, що вимагає від викладачів предмета “Захист України” спеціальних знань і умінь, значних старань і високої кваліфікації. Потребує багато часу і техніка збирання даних про військово-патріотичну вихованість юнаків, порівняння їх із попередніми результатами, одержання зворотної інформації про ефективність проведених з учнями допризовного віку військово-патріотичних заходів у процесі навчання та позакласної роботи в закладі загальної середньої освіти.

Заважає правильному прийняттю рішень про рівні військово-патріотичної вихованості юнаків допризовного віку й така делікатна для вчителів, викладачів предмета “Захист України”, керівників гуртків з військово-прикладних видів спорту етична проблема, як проникнення у внутрішній світ школярів. Особливо гострою вона стає в старшому підлітковому віці й ранній юності, коли вихованець усвідомлює свій внутрішній світ як щось таємне, що не підлягає втручанням стороннього.

Усе це стримує активне впровадження в масову практику військово-патріотичного виховання у закладах загальної середньої освіти ефективної методики визначення рівнів

військово-патріотичної вихованості допризовної молоді. Багаторічний досвід засвідчує, що найкраще визначати рівні військово-патріотичної вихованості учнів допризовного віку на початку і наприкінці кожного навчального року [33–48]. Це необхідно для фіксації вихідних даних, потрібних для науково обґрунтованого планування військово-патріотичної виховної роботи на навчальний рік, точного встановлення досягнутих у процесі військово-патріотичного виховання результатів.

Можливі й інші варіанти, наприклад, вимірювання військово-патріотичної вихованості на початку чверті, в кінці півріччя тощо. Але й тут треба брати до уваги те, що згідно з психологічними закономірностями формування особистості, процес її військово-патріотичного виховання відбувається досить повільно. Не швидко формуються й військово-прикладні якості особистості учня допризовного віку.

Відома дослідниця виховних проблем О. С. Богданова виявила, що оптимальним часовим відтинком між зрізами вихованості є один рік. У новостворених нетривалих колективах допризовної молоді, наприклад, в оборонно-спортивних оздоровчих таборах, гуртках і спортивних секціях з військово-прикладних видів спорту доцільно проводити вимірювання військово-патріотичної вихованості частіше, оскільки там можуть статися суттєві зміни в позиціях учнів старших класів. Обов'язково треба визначати рівні військово-патріотичної вихованості учнів допризовного віку, які перейшли з інших навчально-виховних колективів, а також тих, що перебувають у кінці вікового періоду, того чи іншого етапу навчання, та які закінчують заклад загальної середньої освіти.

В експериментальних школах, класах, групах зручно використовувати процедуру визначення в учнів допризовного віку трьох рівнів військово-патріотичної вихованості: високого, середнього й низького. За методикою відомого вченого М. І. Монахова, адаптованою нами до учнів допризовного віку, *високий рівень* розвитку тієї чи іншої військово-прикладної якості старшокласника характеризується проявом у процесі військово-патріотичної роботи всіх ознак визначених критеріїв, які властиві цій якості особистості. *Середній рівень* визначається проявом учнем допризовного віку в процесі військово-патріотичної роботи половини або більшої частини ознак відповідних критеріїв.

Низький рівень вирізняється констатацією в учня допризовного віку менше половини ознак визначених критеріїв від загального їх числа, що розкривають рівень розвитку тієї чи іншої якості особистості.

Основою діагностичного вимірювання військово-патріотичної вихованості учнів старших класів за означеною методикою є встановлення ступеня сформованості в них певних військово-прикладних якостей особистості за допомогою системи критеріїв і провідних ознак. Їх прояв у військово-патріотичній роботі визначається в процесі всебічної перевірки наявності означених якостей у юнаків допризовного віку під час бесід з учителями, викладачами предмета “Захист України”, керівниками гуртків з військово-прикладних видів спорту і старшокласниками.

Визначити наявність військово-прикладних якостей особистості можна й за допомогою опитування, анкетування, застосування методу узагальнених незалежних характеристик, тестування, експертних оцінок, написання творів, вивчення творчих робіт, особових справ, виявлення фактів поведінки, дій і вчинків юнаків допризовного віку в різних ситуаціях.

Цінні відомості про рівні військово-патріотичної вихованості можна також отримати в процесі цілеспрямованих спостережень за юнаками старших класів з метою виявлення того, як вони конкретно проявляють свої особистісні якості у військово-патріотичній роботі, в наближених до армійської служби несприятливих умовах [49–62]. Суттєво доповнює характеристику військово-патріотичної вихованості учнів допризовного віку й інформація з різних джерел про те, як вони поведуться в екстремальних ситуаціях, як ставляться до аналогічних вчинків своїх однолітків, воїнів армії, флоту та інших

військових формувань. Ранжування одержаних даних, аналіз і узагальнення сукупності результатів дозволяє уточнити, доповнити та конкретизувати характеристику особистості того чи іншого юнака допризовного віку. Це дає значний матеріал для досить точного визначення рівнів військово-патріотичної вихованості учнів допризовного віку в процесі позакласної роботи.

Позитивним у запропонованій методиці визначення рівнів військово-патріотичної вихованості учнів допризовного віку є можливість вибирати за аналогією інші критерії та їх ознаки для фіксації ступеня розвитку в допризовника тих чи інших військово-прикладних якостей і особистісних рис; виражена нормативність показників, що дозволяє конкретизувати вимоги держави і суспільства до особистості юнака допризовного віку на цьому етапі його розвитку; видима залежність показників військово-патріотичної вихованості учнів допризовного віку від мети й завдань військово-патріотичного виховання; ймовірність застосування учителями, викладачами предмета “Захист України” і керівниками гуртків з військово-прикладних видів спорту творчого підходу до вибору і використання у вимірюванні військово-патріотичної вихованості допризовника різноманітних критеріїв та їх показників, широка можливість всіляко заохочувати розвиток в учнів допризовного віку індивідуальних особистісних якостей, які взаємозбагачують і доповнюють одна одну; можливість розглядати формування сукупності особистісних якостей у допризовника в процесі практичної військово-патріотичної діяльності; допустимість розчленовувати військово-патріотичну вихованість на частини для глибшого аналізу й розгляду її в динаміці; можливість застосування аналітичного підходу до загальної оцінки військово-патріотичної вихованості допризовників на будь-якому етапі їх вікового розвитку.

Недоліками запропонованої методики оцінювання військово-патріотичної вихованості учнів допризовного віку є надто велика кількість показників для обліку, що потребує чималого часу вчителя, викладача предмета “Захист України”, керівника гуртка з військово-прикладного виду спорту; окремі ознаки військово-патріотичної вихованості перекриваються, дублюючи одна одну; не всі критерії і їх ознаки однаково підходять для вимірювання військово-патріотичної вихованості допризовників різної підготовленості; деякі показники не зовсім відповідають реальним можливостям практичного застосування за умов проведення військово-патріотичної роботи в загальноосвітній школі; окремі ознаки критеріїв не завжди зрозумілі юнакам допризовного віку, сформованість яких вони характеризують; сукупність окремих показників військово-патріотичної вихованості не всебічно враховують своєрідність індивідуального розвитку особистості юнака допризовного віку; наведені критерії та їх ознаки недостатньо валідні, тобто не завжди одержані за їх допомогою судження вчителів, викладачів предмета “Захист України”, керівників гуртків з військово-прикладних видів спорту відповідають справжній поведінці учнів допризовного віку тощо.

Незважаючи на вказані недоліки, запропоновану методику можна з успіхом використовувати у військово-патріотичному вихованні юнаків допризовного віку, оскільки вона нині є популярною й визнаною серед науковців, учителів і викладачів предмета “Захист України”. Ця методика забезпечує можливість оперативно вимірювати в загальноосвітніх школах рівні сформованості в учнів допризовного віку основних особистісних якостей, які становлять серцевину їх військово-патріотичної вихованості [63–78]. Крім того, вона надає вчителю, викладачеві предмета “Захист України”, керівнику гуртка з військово-прикладного виду спорту змогу проявляти творчі здібності, підвищувати педагогічну майстерність і кваліфікацію, широко використовувати кращий педагогічний досвід і знання інших учених, методистів та педагогів.

Підтверджує правомірність діагностування військово-патріотичної вихованості допризовників за трирівневою градацією її простота, але досить висока надійність і

точність (порівняно з іншими методиками) одержання кількісних і якісних показників. У сукупності вони всебічно й повно визначають рівні військово-патріотичної вихованості допризовників і динаміку їх розвитку. Отже, така методика цілком прийнятна для об'єктивної оцінки ефективності військово-патріотичного виховання допризовної молоді й визначення перспективних шляхів подальшого його вдосконалення в умовах загальноосвітніх шкіл та позашкільних навчально-виховних закладів.

Серед цікавих методик визначення рівнів військово-патріотичної вихованості учнів старших класів можна запропонувати творчим учителям, викладачам предмета “Захист України” і керівникам гуртків з військово-прикладних видів спорту адаптовану для допризовної молоді чотирирангову градацію, розроблену литовським ученим Б. П. Бітинасом. Сутність її полягає в інтегральному оцінюванні позицій вихованців: дві градації для школярів, вихованість яких задовольняє педагога, і дві – для тих, у кого рівень військово-патріотичної вихованості не є задовільним. За цією методикою в кожній градації можна враховувати спрямованість змісту військово-патріотичної діяльності і такі найважливіші якісні ознаки особистості учня допризовного віку, як стійкість поведінки й активність у військово-патріотичній роботі в умовах загальноосвітньої школи.

Активна позиція означає позитивну оцінку всіх ознак: спрямованості змісту військово-патріотичної діяльності, стійкості поведінки й активності юнаків у позакласній військово-патріотичній роботі. До цієї групи належать ті учні допризовного віку, котрі самі обрали той чи інший вид військово-патріотичної діяльності, дотримуються у своїй поведінці вимог Української держави до допризовної молоді, прагнуть реалізувати їх як обрані ідеали й норми поведінки в повсякденному житті. Ці учні старших класів є основними помічниками вчителів, викладачів предмета “Захист України” і керівників гуртків з військово-прикладних видів спорту в організації та проведенні різних масових військово-патріотичних заходів у своїй школі під час позакласної роботи.

Пасивна позитивна позиція визначається позитивною спрямованістю змісту військово-патріотичної діяльності, стійкістю поведінки учня допризовного віку, але його недостатньою активністю у військово-патріотичній роботі. До цієї групи належать ті юнаки старших класів, котрі стабільно займаються військово-патріотичною діяльністю в процесі позакласної роботи, дотримуються вимог суспільства до допризовної молоді, але не проявляють активності, коли виникає необхідність боротися за їх реалізацію та обрані ідеали у своєму класі, школі, гуртку з військово-прикладного виду спорту або іншому середовищі [79–88]. Завдання вчителів і викладачів предмета “Захист України”, керівників гуртків полягає в розвитку громадської активності цих допризовників, зміцненні їхньої позитивної позиції у повсякденній військово-патріотичній діяльності під час позакласної роботи в школі.

За нестійкої позиції передбачається позитивна спрямованість змісту військово-патріотичної діяльності, однак стійкість поведінки учнів допризовного віку оцінюється негативно. Старшокласники при цьому не виявляють ознак військово-патріотичної активності в процесі позакласної роботи. Це означає, що їхня позиція щодо військово-патріотичної роботи нестійка, не набула особистісного змісту. Поведінка таких учнів багато в чому ситуативна, залежить від випадкових обставин, може спонукатися малоцінними мотивами, легко піддається негативним впливам. Ці старшокласники є основними об'єктами і суб'єктами військово-патріотичного виховання всього педагогічного колективу загальноосвітньої школи і громадських оборонно-спортивних організацій.

Для негативної позиції характерна негативна спрямованість змісту позакласної діяльності учнів допризовного віку. При цьому позитивна активність і стійкість поведінки цих школярів лише посилює негативну оцінку рівня їхньої військово-патріотичної вихованості. Для представників цієї групи порушення вимог Української держави щодо

підготовки допризовної молоді до військової служби в армії та інших військових формуваннях є повсякденною нормою негативного ставлення. Мотиви їхнього ставлення до військово-патріотичної роботи асоціальні, вчинки вступають у суперечність із суспільною свідомістю, завдають шкоди іншим учням допризовного віку й суспільству загалом. Це вимагає від усього педагогічного колективу та, зокрема, адміністрації школи перевиховання та руйнування такої негативної позиції допризовників щодо військово-патріотичного виховання й підготовки до військової служби в армії та інших військових формуваннях.

Позитивним у представленій методиці визначення рівнів військово-патріотичної вихованості учнів допризовного віку є те, що на відміну від інших діагностик, вона містить у собі як основний компонент головний напрям військово-патріотичної роботи з певною групою школярів. Зі змісту та характеристик позицій обстежених груп юнаків допризовного віку видно, що основою процесу їх військово-патріотичного виховання є подолання негативних і нестійких переконань, вибір позитивних ідеалів, формування пізнавальної активності в процесі військово-патріотичної діяльності.

Конструктивною у наведеній діагностиці можна також назвати універсальність характеристик учнів допризовного віку. Ці характеристики можна застосовувати для визначення будь-якої особистісної риси: моральної, етичної, ділової, громадської, спортивної, а також для встановлення ступеня досяжності виховних цілей, що характеризують патріотичну, громадянську або іншу позицію допризовника, його ставлення до військової служби, дисципліни, культури поведінки в учнівських оборонно-спортивних колективах тощо. Це має важливе теоретичне й практичне значення для визначення рівнів військово-патріотичної вихованості юнаків як за окремими напрямками теорії виховання, так і у військово-патріотичному вихованні під час позакласної роботи.

Систематичне визначення рівнів військово-патріотичної вихованості школярів, оцінювання їхньої діяльності й поведінки, складання узагальнених характеристик різних груп допризовної молоді дозволяють цілеспрямованіше й більш диференційовано здійснювати військово-патріотичне виховання в умовах загальноосвітньої школи, досягати високих результатів у підготовці юнаків до військової служби в армії та інших військових формуваннях [89–94]. Регулярно вивчаючи організаційно-педагогічні умови ефективності військово-патріотичного виховання, учителі, викладачі предмета “Захист України”, керівники гуртків з військово-прикладних видів спорту мають змогу правильно оцінювати результати своєї праці, спостерігати динаміку процесу формування особистості кожного допризовника, реально спрямовувати свої зусилля на досягнення поставленої мети, обґрунтовано і цілеспрямовано вдосконалювати свою педагогічну майстерність.

Велике значення регулярного вимірювання рівнів військово-патріотичної вихованості школярів полягає і в тому, що правильна їх діагностика активізує виховну діяльність учителів, викладачів предмета “Захист України”, керівників гуртків з військово-прикладних видів спорту, батьків і громадськості, сприяє подальшому підвищенню якості навчально-виховного процесу загалом і, зокрема, військово-патріотичного виховання учнів допризовного віку в загальноосвітніх школах під час навчання та позакласної роботи.

Вивчення й аналіз методики організації і проведення експериментальної роботи засвідчують, що рівні військово-патріотичної вихованості учнів допризовного віку визначаються за допомогою системи критеріїв. За результатами досліджень В. О. Білоусової, критеріями є ідеальні зразки, еталони, що визначають вищий, найдосконаліший рівень функціонування певної системи (порівнюючи певну якість з цими еталонами, можна встановити ступінь відповідності й наближення її реального рівня до ідеалу); сукупність показників, які дозволяють, керуючись природою особистості, що полягає у схильності індивіда до активної діяльності на основі домінуючих суспільних

інтересів, вищих соціальних та високих загальнолюдських потреб, відрізнити один рівень військово-патріотичної вихованості особистості від іншого; рівень здатності особистості позитивно ставитися до дійсності на основі суспільних ідеалів та особистих цінностей.

Як вимірник глибини судження про сформованість тих чи інших якостей особистості, критерії сприяють швидкому виявленню якісних і кількісних характеристик педагогічних явищ, визначенню достовірності відмінностей між потрібними показниками і досягнутими результатами військово-патріотичного виховання. За допомогою критеріїв значно точніше, ніж суто візуально, вимірюється вплив різноманітних факторів на розвиток патріотичних якостей, які у кожного юнака допризовного віку перебувають на різних рівнях розвитку й по-різному формуються.

Правильно підібрані критерії дають змогу порівнювати дієвість і надійність тих чи інших засобів, ретельно вимірювати діапазон їх впливу на учня старшого класу, виявляти їх інтенсивність, величину та силу прояву у виховному процесі [95–99]. Ймовірність більш точного визначення дії різноманітних педагогічних чинників на формування особистості й пояснює важливість та необхідність широкого застосування критеріїв для оцінювання ефективності військово-патріотичного виховання допризовної молоді.

Аналіз наукових джерел демонструє, що в дослідників критеріїв оцінки військово-патріотичної вихованості допризовної молоді немає єдиної думки щодо змісту та вихідних позицій їх вибору. Наприклад, М. В. Єфременко, Б. С. Кобзар і М. І. Монахов вважають, що узагальненими критеріями вихованості учня допризовного віку є якості особистості. В. Л. Кузнецов обґрунтовує критерії, виходячи зі стану свідомості, переконань і соціальних дій. В. В. Головченко дотримується підходу, що передбачає пошук критеріїв ефективності в меті виховання. У праці з військово-патріотичного виховання молоді, за редакцією Г. В. Средіна, відмічено, що мірилом військово-патріотичної вихованості слугує рівень готовності молоді до військової служби та захисту країни.

Проведений короткий аналіз вихідних позицій авторів монографій, навчальних і методичних посібників стосовно визначення критеріїв військово-патріотичного виховання допризовної молоді дозволяє дійти висновку, що всі викладені думки й висловлювання заслуговують на увагу, хоча вимагають подальшого дослідження й теоретичного обґрунтування. Найбільш сталим у теорії і методиці військово-патріотичного виховання є положення про те, що кожна особистість репрезентує в собі неповторне поєднання великої кількості різноманітних якостей і рис, які відбивають її ставлення до навколишньої дійсності. З огляду на це узагальненими критеріями військово-патріотичної вихованості учнів старших класів мають бути такі якості особистості, які відповідають їхнім віковим особливостям і змісту військово-патріотичного виховання. Ці положення й лягли в основу вибору критеріїв оцінювання рівнів військово-патріотичної вихованості учнів допризовного віку під час експериментальної роботи в загальноосвітній школі.

Загальні критерії оцінювання військово-патріотичного виховання мають впливати із співвідношення між поставленими цілями та досягнутими результатами, що виражаються в показниках, які характеризують, з одного боку, рівень свідомості, ідейної переконаності, патріотичних почуттів, а з іншого – кількість охоплених системою навчання, військово-технічної та фізичної підготовки допризовників. Водночас, критеріями можуть бути специфічні ознаки свідомості та поведінки допризовників, але з огляду на те, що вони неоднорідні, за основу динаміки результативності військово-патріотичного виховання слід вважати міру наближення емпіричної військово-патріотичної свідомості учнів до відповідних ознак наукової свідомості й детермінованого їх поводження. Але, під час визначення критеріїв необхідно виходити з цілого комплексу якостей особистості, що містять погляди (ідеї), переживання (почуття), рішучість відстояти свободу і незалежність Батьківщини (волю), фізичне загартування.

Як і до будь-якого вимірювального, оцінного засобу, до критеріїв визначення рівнів військово-патріотичної вихованості школярів допризовного віку висуваються певні вимоги. Головними з них є репрезентативність, точність, надійність, достовірність, адекватність, доказовість, можливість порівнювати та стійкість. Межі цих вимог устанавлюються за допомогою шкалювання, моделювання, рейтингу, методів порівняльного аналізу, дослідно-експериментальної роботи й загалом багаторічної практики військово-патріотичного виховання допризовної молоді.

Репрезентативність (від французькою *representatif* – показовий) означає, що кількість критеріїв та їх показників має бути достатньою для визначення рівнів військово-патріотичної вихованості допризовників і глибокого аналізу результатів виховної роботи, проведеної у процесі формування етапу експерименту. Кожен критерій повинен відповідати сутності й змісту військово-патріотичного виховання допризовної молоді, адекватно відбивати його особливості й бути доказовим. Його невідповідність змісту військово-патріотичного виховання призводить до певних похибок, які можуть бути випадковими чи систематичними.

Точність (від старослов'янського *тъчь* – точка) критеріїв військово-патріотичної вихованості визначається їх відповідністю віковим та психологічним особливостям допризовної молоді. Точність відбиває також виражені відмінності, схильності та особисті інтереси учасників експериментальної роботи. Кожний точно дібраний критерій визначення рівнів військово-патріотичної вихованості учнів допризовного віку на початку і наприкінці формування етапу експерименту повинен урахувати й специфічні особливості особистості, сприяти виявленню пізнавальних, мотиваційних, емоційних та інших характеристик юнаків допризовного віку під час проведення експериментальної роботи у загальноосвітній школі.

Надійність (від старослов'янського *надежа* – надія) критеріїв визначення рівнів військово-патріотичної вихованості допризовної молоді полягає в можливості точно виконувати задані функції, які зберігають свої основні характеристики в устанавлених межах. Надійність передбачає безвідмовність, довговічність, цілісність і стабільність визначених критеріїв. Така їх особливість слугує серйозною перепорою для можливого перекручення рівнів військово-патріотичної вихованості юнаків допризовного віку, підбитих підсумків та інших даних проведеної у процесі формування етапу експерименту виховної роботи. Надійність критеріїв виключає випадковість в одержанні результатів виховної військово-патріотичної діяльності вихователів, учителів і викладачів предмета “Захист України” під час експериментальної роботи в загальноосвітній школі.

Достовірність (від старослов'янського *досто* – достатньо, доволі) критеріїв визначення рівнів військово-патріотичної вихованості учнів допризовного віку означає ступінь їх відповідності проведеної військово-патріотичній роботі, справжньому її стану в експериментальних класах загальноосвітньої школи. Достовірність і правдивість критеріїв військово-патріотичної вихованості досягається логічною доказовістю, багаторічним педагогічним експериментом, теоретичною обґрунтованістю та їх адекватністю меті й сучасним завданням військово-патріотичного виховання допризовної молоді; перевіряється застосуванням методів математичної статистики й порівняльного аналізу.

Основою достовірності критеріїв визначення рівнів військово-патріотичної вихованості учнів допризовного віку є багаторічна практика й результати виховної роботи виражені в кількісних та якісних показниках. Вони найбільш вірогідно характеризують рівні військово-патріотичної вихованості та підготовленість допризовної молоді до військової служби в армії та інших військових формуваннях.

Адекватність (від лат. *adecuatus* – прирівнений, рівний) критеріїв визначення військово-патріотичної вихованості передбачає точну їх відповідність меті й сучасним завданням військово-патріотичного виховання допризовної молоді. Така гармонійність і

пропорційність критеріїв визначення військово-патріотичної вихованості учнів старших класів досягається багаторазовою перевіркою на практиці та в процесі багаторічної дослідно-експериментальної роботи в старших класах. Неузгодженість критеріїв веде до неточного визначення досягнень у військово-патріотичній роботі закладу загальної середньої освіти, спричиняє випадкові і неправильні висновки щодо військово-патріотичної вихованості школярів.

Доказовість (від загальнослов'янського казати – говорити, показувати) критеріїв визначення рівнів військово-патріотичної вихованості учнів експериментальних класів передбачає одержання з їх допомогою достовірних фактичних даних, що виражені у реальних вчинках, діях, досягненнях, судженнях, висловлюваннях під час організації і проведення військово-патріотичних заходів. Вони розкривають глибину впливу педагогічних засобів на формування особистості юнака допризовного віку. Доказовість військово-патріотичної вихованості підтверджується аргументованими й обґрунтованими результатами, одержаними в процесі багаторічного формувального експерименту або виявленими в практичній військово-патріотичній діяльності учнів старших класів за законами логіки й теоретичних доказів.

Порівнянність передбачає необхідність забезпечувати об'єктивне порівнювання одержаних різноманітними методами результатів формувального етапу експерименту з кожного із застосовуваних критеріїв оцінки ефективності військово-патріотичного виховання та рівнів вихованості допризовної молоді. Порівнянність кількісних і якісних показників військово-патріотичної вихованості усуває випадковість результатів багаторічної виховної роботи в експериментальних класах. Найбільшу складність становить порівнянність якісних показників, які не мають точних параметрів виміру рівнів військово-патріотичної вихованості допризовної молоді. Тому для їх визначення слід брати до уваги результати військово-патріотичної діяльності учнів допризовного віку та їхні досягнення в пошуковій, оборонно-масовій та спортивній роботі, спрямованій на підготовку до майбутньої професійної діяльності, військової служби в армії та інших військових формуваннях.

Стійкість означає здатність критеріїв виконувати свої функції щодо визначення рівнів військово-патріотичної вихованості допризовників і зберігати при цьому основні свої показники та параметри застосування за несприятливих організаційно-педагогічних умов. Визначається стійкість критеріїв військово-патріотичної вихованості допризовної молоді тривалістю, надійністю та зручністю їх застосування у різних закладах загальної середньої освіти і педагогічних колективах. Досягається стійкість цих критеріїв теоретичним обґрунтуванням їх відповідності меті та завданням військово-патріотичного виховання учнів старших класів, багаторазовою перевіркою на практиці та, зокрема, у процесі проведення експериментальної роботи. Стійкість критеріїв дозволяє одержувати достовірні результати виховної діяльності й правильно визначати рівні військово-патріотичної вихованості допризовної молоді в складних сучасних умовах.

Результати проведених досліджень А. О. Аронова, С. А. Бабурнича, В. В. Ковальського, І. С. Мар'єнка, М. І. Монахова, В. В. Головченка та інших учених також засвідчують, що кількість критеріїв визначення рівнів військово-патріотичної вихованості учнів не повинна бути надмірно великою і громіздкою, оскільки це утруднює їх застосування на практиці під час експериментальної роботи в умовах загальноосвітньої школи. Водночас мала їх кількість не дозволяє з достатньою певністю й повнотою фіксувати зміни у розвитку патріотичних якостей особистості, характеризувати одержані результати військово-патріотичної роботи в процесі формувального етапу експерименту.

До того ж, для закладів загальної середньої освіти необхідна така система критеріїв вивчення ефективності військово-патріотичного виховання допризовної молоді, яка допомогла б вихователям, учителям, викладачам предмета “Захист України” передбачати

результати своєї праці, своєчасно виявляти тенденції і темпи всебічного розвитку особистості, знаходити прогалини, недоліки й вади у проведенні військово-патріотичної роботи та вчасно й оперативно їх коригувати або усувати.

Відомі вчені – М. В. Єфременко і Б. С. Кобзар – указують на потребу добирати критерії, що характеризують розвиток в учнів допризовного віку кожної особистісної якості, оскільки вони різняться між собою цілою низкою особливостей.

Правильний вибір критеріїв оцінювання дозволить вихователям, учителям, викладачам предмета “Захист України” досить точно й всебічно встановлювати рівні сформованості в допризовника тієї чи іншої якості, визначити ефективність своєї військово-патріотичної роботи. На думку науковців, це також допоможе отримати всебічне та глибоке уявлення про найтипівіші форми прояву певної якості в того чи іншого учня старшого класу й таким способом судити про реальний розвиток у нього на певному етапі проведення військово-патріотичної виховної роботи. Керуючись чіткими й змістовними даними про формування в допризовника кожної окремої якості, порівнюючи її з реальними педагогічними можливостями, можна досить точно визначити ступінь її відповідності нормі, обраному ідеалу, зразку.

Для того, аби критерій слугував ідеальним засобом визначення в учнів допризовного віку сформованості тієї чи іншої патріотичної якості, він має бути розгорнутим, розчленованим на окремі одиниці виміру. Ними можуть бути основні *ознаки* (від загальнослов'янського “знати” – відрізнити, замітити), що розкривають у сукупності рівень розвитку відповідної патріотичної якості у допризовника. Як компоненти критерію, ознаки цього разу виступають у формі конкретних, типових і стійких проявів суттєвих особливостей тієї чи іншої якості особистості, за якими у сукупності можна судити про рівні їх розвитку в учня допризовного віку. Ознаки дозволяють точніше визначати індивідуальні методи вдосконалення особистісних якостей учнів старших класів, порівнювати їх з ідеальним зразком, необхідним рівнем їх розвитку у старшокласника під час проведення експериментальної роботи в загальноосвітній школі.

Патріотичні якості особистості допризовника найкраще проявляються у його ставленні до майбутньої військової служби, вираженому “через сферу почуттів, волі й мислення”. Ознаки того чи іншого критерію мають розкривати емоційно-вольову, дійово-практичну та інтелектуально-мотиваційну сторони військово-патріотичної вихованості учня допризовного віку. Але оскільки його особистість формується в процесі практичної військово-патріотичної діяльності, пріоритет надається тим показникам визначеного критерію, які характеризують прояв певної якості допризовника у поведінці, діях, вчинках, конкретних справах, різнобічній військово-патріотичній роботі. Тому показники того чи іншого критерію стосовно особливостей і можливостей учнів допризовного віку мають відповідати таким вимогам:

всебічно розкривати сутність прояву відповідної якості особистості допризовника в основних формах його участі у військово-патріотичній діяльності (у військово-патріотичних і військово-спортивних іграх, туристських походах місцями бойової слави українського народу, військово-спортивних змаганнях, зустрічах з учасниками бойових дій, антитерористичних операцій, пошуковій роботі тощо);

багатогранно характеризувати поведінку допризовника в різноманітних ситуаціях, що виникають на уроках предмета “Захист України” під час навчання в загальноосвітній школі, позашкільних закладах освіти, на заняттях оборонно-спортивних гуртків тощо;

глибоко відобразити досить сталі прояви певної якості в допризовника, які часто повторюються в різних умовах військово-патріотичної роботи (у спокійних, напружених, змагальних, екстремальних тощо);

бути порівняно помітними і без зусиль спостерігатись вихователем, учителем, викладачем предмета “Захист України” у щоденній військово-патріотичній роботі (бере участь добровільно, самокритичний, не виявляє бажання, активний тощо);

передбачати застосування доступних, конкретних і зручних у практичній роботі способів визначення рівнів військово-патріотичної вихованості та сформованості в учнів допризовного віку тих чи інших особистих якостей;

кількість показників повинна раціонально обмежуватися, тобто бути оптимальною і негроміздкою, що дозволяє досить точно відбивати рівень розвитку певної якості в учня допризовного віку (в цьому випадку реальне число рівнів може бути як мінімум два і як максимум – шість).

Отже, виходячи із сутності та компонентів військово-патріотичної вихованості юнаків допризовного віку, критеріями оцінювання ефективності їхньої військово-патріотичної вихованості можуть бути такі якості особистості, які є найхарактернішими для цього віку, рельєфно проявляються в допризовників у щоденній військово-патріотичній роботі. До них належать патріотизм, моральність, гуманність, дисциплінованість, активність, самостійність, відповідальність. Кожен з цих критеріїв становить максимальну умовну одиницю виміру військово-патріотичної вихованості допризовників, а ознаки критеріїв є їх мінімальними умовними показниками. У сукупності ознаки всебічно характеризують рівень розвитку у школярів тієї чи іншої якості, а всі виділені критерії визначають загальний рівень військово-патріотичної вихованості особистості допризовника загалом. Стосовно допризовного віку, названі критерії оцінювання військово-патріотичної вихованості юнаків містять такі показники:

патріотизм: знання історії України, військових і козацьких традицій, народних звичаїв і обрядів; добровільна участь у військово-патріотичній, оборонно-спортивній і пошуковій роботі; бережливе ставлення до природи, матеріальних і духовних цінностей українського народу; активна підготовка до майбутньої професійної діяльності, військової служби в армії і захисту незалежності Української держави;

моральність: чуйність, поважне ставлення до ветеранів війни, Збройних Сил України, учасників бойових дій у зоні антитерористичної операції (операції об’єднаних сил), воїнів-інтернаціоналістів, дітей війни, колишніх військовослужбовців; прояв милосердя до старших поколінь, любові до батьків, сестер і братів, свого роду, рідної землі, Батьківщини; схильність і готовність до добрих учинків; совісність у стосунках зі старшими і товаришами;

гуманність: уважність, доброзичливе ставлення до дітей, жінок, людей похилого віку, учасників війни та інших захисників Української держави; надання допомоги ветеранам війни, Збройних Сил України, учасникам бойових дій та загалом усім, хто має потребу в допомозі; доброта, любов і турботливе ставлення до всього живого; непримиренність щодо антигуманних учинків і дій; миролюбство і доброзичливість у щоденній життєдіяльності;

дисциплінованість: знання й дотримання законів Української держави; сумлінне дотримання моральних норм і правил поведінки під час проведення військово-патріотичних заходів; швидке й точне виконання прохань дорослих, учасників війни, дітей війни, вимог вихователів, учителів, викладачів предмета “Захист України”, капітанів команд; непримиренність щодо порушників дисципліни й порядку під час організації і проведення масових військово-патріотичних заходів; щоденна підтримка високої дисципліни у класі, оборонно-спортивному гуртку, команді;

активність: регулярна участь у військово-патріотичній роботі класу, школи, позашкільного закладу освіти; прояви ініціативи й творчості у військово-патріотичній діяльності; боротьба з недоліками у військово-патріотичній, оборонно-спортивній і пошуковій роботі; непримиренне ставлення до антигромадських вчинків допризовної

молоді; принципова позиція щодо підготовки себе до військової служби у Збройних Силах України;

самостійність: уміння допризовника приймати рішення без сторонньої допомоги; наявність особистого погляду на різноманітні питання військово-патріотичної, оборонно-спортивної і пошукової роботи; самовиховання й самопідготовка до військової служби в армії; проявлення організаторських здібностей у військово-патріотичній, оборонно-спортивній і пошуковій роботі; прагнення поводитися відповідно до своїх патріотичних переконань і обставин; самокритичний аналіз своєї участі у військово-патріотичній роботі в класі, оборонно-спортивному гуртку, школі;

відповідальність: висока сумлінність у виконанні своїх обов'язків, вимог і доручень вихователів, учителів, викладачів предмета “Захист України”, керівників оборонно-спортивних гуртків; своєчасне й точне виконання взятих на себе зобов'язань під час проведення в школі військово-патріотичних заходів; звичка доводити розпочату справу до кінця; готовність відповідати за свої дії і вчинки перед старшими; вміння здійснювати внутрішній і зовнішній самоконтроль за своїм навчанням, поведінкою і військово-патріотичною діяльністю в загальноосвітній школі.

Висновки. Таким чином, розглянуті критерії та їхні показники виділені умовно для зручного їх використання в практичній військово-патріотичній роботі. У реальному процесі військово-патріотичного виховання вони постійно замінюються, взаємопроникають і суттєво доповнюють один одного. За діалектичної взаємодії критеріїв їхні показники досить точно характеризують рівні військово-патріотичної вихованості учнів допризовного віку, допомагають виявити ідейну зрілість, психологічну та моральну підготовленість школярів до майбутньої професійної діяльності, військової служби в Збройних Силах України та інших військових формуваннях. До того ж сукупність критеріїв і показників дає змогу окреслити ефективність системи військово-патріотичної роботи в загальноосвітній школі, об'єктивно оцінити її загальний стан, визначити засоби подальшого вдосконалення змісту, форм і методів військово-патріотичного виховання допризовної молоді в складних сучасних умовах.

Таким чином, у даному науковому дослідженні висвітлено систему оцінювання рівня військово-патріотичної вихованості юних спортсменів бойового хортингу, військово-патріотичне виховання та спортивно-прикладна підготовка учнів засобами бойового хортингу, визначено особливості виховного та оздоровчого призначення навчально-тренувальної програми бойового хортингу для учнів школи і студентів закладів вищої освіти, з якими проводяться заходи військово-патріотичного спрямування, проаналізовано методи та форми фізичного виховання дітей та молоді із застосуванням військово-патріотичних засобів сучасного національного виду спорту бойового хортингу та підходи до визначення сутності, змісту і завдань військово-патріотичне виховання української молоді, оздоровленні та формування готовності до захисту України.

Визначення рівнів військово-патріотичної вихованості учнів допризовного віку необхідно проводити в закладах загальної середньої освіти за допомогою системи критеріїв і ознак. Це здійснюється з метою перетворення військово-патріотичного виховання на контрольований процес, підбиття підсумків військово-патріотичної роботи за той чи інший період, унесення в її зміст і методіку військово-патріотичного виховання певних коректив і змін, необхідних для суттєвого його поліпшення в загальноосвітній школі. Правильно визначені рівні військово-патріотичної вихованості учнів допризовного віку допомагають учителям, викладачам предмета “Захист України” зафіксувати упущення й недоліки в експериментальній роботі, оцінити результативність своєї педагогічної діяльності, впорядкувати одержану інформацію про успішність своїх виховних зусиль, майстерність і підготовленість до організації і проведення військово-патріотичної роботи. Це дозволяє педагогам зробити об'єктивні висновки щодо дієвості

особистих старань під час навчання та військово-патріотичного виховання допризовної молоді у процесі позакласної роботи..

Розглянуто різні засоби та методи розвитку фізичної спрямованості. Надано рекомендації щодо підвищення військово-патріотичної вихованості учнів допризовного віку. Зазначено, що поняття «система фізичного виховання» відображає в цілому історично певний тип соціальної практики фізичного виховання, доцільно упорядковану сукупність її вихідних засад та форм організації, що залежать від умов конкретної суспільної формації. Дані аналізу складу засобів і методів розвитку фізичних здібностей юнаків старшого шкільного віку дозволяють констатувати їх різноманіття і специфічність, різнобічність і конкретність.

Використання їх в навчальному процесі підпорядковане як завданням, так і змісту навчального матеріалу, віковим особливостям розвитку організму школярів та їх фізичної підготовленості. Звідси можна зробити припущення, що адекватність використання специфічних засобів і методів в процесі фізичної підготовки школярів визначається ефективністю вирішення педагогічних завдань, досягненням високого тренувального ефекту в кожному конкретному випадку при збереженні загальних положень теорії та методики фізичного виховання.

Перспективи подальших досліджень полягають в розробці методичних принципів військово-патріотичної роботи для виховання спортсменів бойового хортингу на основі сучасних тренувальних технологій, удосконаленні навчальної програми з бойового хортингу для учнів школи та впровадженні технологій підвищення військово-патріотичної вихованості учнів допризовного віку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Антоненко С. А. Підготовка професійних захисників України у системі бойового хортингу / С. А. Антоненко, Е. А. Єрьоменко, В. Л. Гришук // Бойовий хортинг та діяльність правоохоронних органів України : матер. Міжнар. наук.-практ. конф., 14–15 липня 2020 р., м. Ірпінь / Мін-во фінансів України, Університет ДФС України [та ін.]. – Ірпінь, 2020. – Ч. 2. – С. 52–62.
2. Бабурнич С. А. Професіограма спортивного судді з бойового хортингу / С. А. Бабурнич, Е. А. Єрьоменко // Бойовий хортинг та діяльність правоохоронних органів України : матер. Міжнар. наук.-практ. конф., 14–15 липня 2020 р., м. Ірпінь / Мін-во фінансів України, Університет ДФС України [та ін.]. – Ірпінь, 2020. – С. 343–353.
3. Бадьора С. М. Методи психічної саморегуляції співробітників правоохоронних органів у системі бойового хортингу / С. М. Бадьора, Е. А. Єрьоменко, А. В. Тішин // Бойовий хортинг та діяльність правоохоронних органів України : матер. Міжнар. наук.-практ. конф., 14–15 липня 2020 р., м. Ірпінь / Мін-во фінансів України, Університет ДФС України [та ін.]. – Ірпінь, 2020. – Ч. 2. – С. 334–346.
4. Біла В. Р. Військово-патріотичне виховання школярів і студентів у процесі занять бойовим хортингом / В. Р. Біла, Е. А. Єрьоменко, В. В. Чмелюк // Бойовий хортинг та діяльність правоохоронних органів України : матер. Міжнар. наук.-практ. конф., 14–15 липня 2020 р., м. Ірпінь / Мін-во фінансів України, Університет ДФС України [та ін.]. – Ірпінь, 2020. – Ч. 2. – С. 242–254.
5. Бобік С. П. Формування професійно-психологічних здібностей співробітників правоохоронних органів у процесі занять бойовим хортингом / С. П. Бобік, Е. А. Єрьоменко, С. П. Параниця // Бойовий хортинг та діяльність правоохоронних органів України : матер. Міжнар. наук.-практ. конф., 14–15 липня 2020 р., м. Ірпінь / Мін-во фінансів України, Університет ДФС України [та ін.]. – Ірпінь, 2020. – Ч. 2. – С. 23–38.
6. Боднарчук О. Г. Бойовий хортинг для підготовки співробітників правоохоронних органів / О. Г. Боднарчук, Е. А. Єрьоменко, В. Р. Біла // Бойовий хортинг та діяльність правоохоронних органів України : матер. Міжнар. наук.-практ. конф., 14–15 липня 2020 р., м. Ірпінь / Мін-во фінансів України, Університет ДФС України [та ін.]. – Ірпінь, 2020. – Ч. 2. – С. 226–242.
7. Боднарчук В. В. Бойовий хортинг як засіб формування професійно-прикладних якостей курсантів і працівників силових структур / В. В. Боднарчук, Е. А. Єрьоменко, В. В. Чмелюк // Бойовий хортинг та діяльність правоохоронних органів України : матер. Міжнар. наук.-практ. конф., 14–15 липня 2020 р., м. Ірпінь / Мін-во фінансів України, Університет ДФС України [та ін.]. – Ірпінь, 2020. – Ч. 2. – С. 188–200.

8. Брухно Ю. С. Бойовий хортинг як засіб формування фізичної культури студентів і курсантів / Ю. С. Брухно, Е. А. Єрмоєнко, В. Л. Грищук // Бойовий хортинг та діяльність правоохоронних органів України : матер. Міжнар. наук.-практ. конф., 14–15 липня 2020 р., м. Ірпінь / Мін-во фінансів України, Університет ДФС України [та ін.]. – Ірпінь, 2020. – Ч. 2. – С. 200–214.
9. Буток О. В. Бойовий хортинг і здоров'я людини / О. В. Буток, Е. А. Єрмоєнко, В. Е. Єрмоєнко // Бойовий хортинг та діяльність правоохоронних органів України : матер. Міжнар. наук.-практ. конф., 14–15 липня 2020 р., м. Ірпінь / Мін-во фінансів України, Університет ДФС України [та ін.]. – Ірпінь, 2020. – Ч. 2. – С. 564–575.
10. Бухтіяров О. А. Бойовий хортинг як система підготовки українського професійного воїна-патріота / О. А. Бухтіяров, Е. А. Єрмоєнко, В. Л. Грищук // Бойовий хортинг та діяльність правоохоронних органів України : матер. Міжнар. наук.-практ. конф., 14–15 липня 2020 р., м. Ірпінь / Мін-во фінансів України, Університет ДФС України [та ін.]. – Ірпінь, 2020. – Ч. 2. – С. 126–139.
11. Вехтєв В. В. Бойовий хортинг у військовому мистецтві / В. В. Вехтєв, Е. А. Єрмоєнко, А. В. Тішин // Бойовий хортинг та діяльність правоохоронних органів України : матер. Міжнар. наук.-практ. конф., 14–15 липня 2020 р., м. Ірпінь / Мін-во фінансів України, Університет ДФС України [та ін.]. – Ірпінь, 2020. – Ч. 2. – С. 827–840.
12. Вишницький І. О. Застосування прийомів боротьби у різних видах єдиноборств / І. О. Вишницький, Е. А. Єрмоєнко // Збірник наукових статей. – Дніпро : ДДІФКіС, 1996. – С. 57–72.
13. Ганчева В. І. Бойовий хортинг: методика застосування дихальних вправ у процесі занять / В. І. Ганчева, Е. А. Єрмоєнко, Г. А. Коломєєць // Бойовий хортинг та діяльність правоохоронних органів України : матер. Міжнар. наук.-практ. конф., 14–15 липня 2020 р., м. Ірпінь / Мін-во фінансів України, Університет ДФС України [та ін.]. – Ірпінь, 2020. – Ч. 2. – С. 667–682.
14. Гарбовський Л. А. Бойовий хортинг і методика викладання у закладах вищої освіти / Л. А. Гарбовський, Е. А. Єрмоєнко, В. Л. Грищук // Бойовий хортинг та діяльність правоохоронних органів України : матер. Міжнар. наук.-практ. конф., 14–15 липня 2020 р., м. Ірпінь / Мін-во фінансів України, Університет ДФС України [та ін.]. – Ірпінь, 2020. – Ч. 2. – С. 155–173.
15. Гречана Л. О. Бойовий хортинг у системі початкової школи закладів загальної середньої освіти / Л. О. Гречана, Е. А. Єрмоєнко, С. М. Солодько // Шляхи удосконалення професійних компетентностей фахівців в умовах сьогодення : матер. міжнар. наук.-практ. Інтернет-конф. 28–29 травня 2020 р. / Мін-во освіти і науки України, Держ. наук. установа «Інститут модернізації змісту освіт», [та ін.]. – Київ, 2020. – С. 554–563.
16. Гречаний О. М. Методика викладання бойового хортингу в процесі гурткової роботи у закладах загальної середньої освіти / О. М. Гречаний, Е. А. Єрмоєнко // Бойовий хортинг та діяльність правоохоронних органів України : матер. Міжнар. наук.-практ. конф., 14–15 липня 2020 р., м. Ірпінь / Мін-во фінансів України, Університет ДФС України [та ін.]. – Ірпінь, 2020. – С. 251–262.
17. Грищук В. Л. Бойовий хортинг як засіб професійно-прикладної підготовки правоохоронців до виконання службово-бойових завдань з протидії контрабанді у районах здійснення операції об'єднаних сил / В. Л. Грищук, Е. А. Єрмоєнко, О. А. Бухтіяров // Протидія незаконному переміщенню товарів в районах здійснення Операції об'єднаних сил : тези допов. наук.-практ. семінару, 15 травня 2020 р. м. Ірпінь / Державна фіскальна служба України, Ун-т ДФС України [та ін.]. – Ірпінь, 2020. – С. 59–73.
18. Деркач О. В. Розвиток фізичних якостей у співробітників правоохоронних органів засобами бойового хортингу за методом функціонального тренування / О. В. Деркач, Е. А. Єрмоєнко, О. В. Буток // Бойовий хортинг та діяльність правоохоронних органів України : матер. Міжнар. наук.-практ. конф., 14–15 липня 2020 р., м. Ірпінь / Мін-во фінансів України, Університет ДФС України [та ін.]. – Ірпінь, 2020. – Ч. 2. – С. 384–403.
19. Довгань Н. Бойовий хортинг як інструмент соціалізації студентів закладів вищої освіти / Н. Довгань, Е. Єрмоєнко // Теорія і методика хортингу. – 2019. – Вип. 11. – С. 177–186.
20. Ерєменко Э. А. Хортинг – философия украинского единоборца / Э. А. Ерєменко // Боевые искусства – ключи к совершенству. – 2012. – № 6. – С. 4–5.
21. Єрмоєнко В. Засоби профілактики основних стоматологічних захворювань у студентів, курсантів, спортсменів бойового хортингу та співробітників правоохоронних органів / В. Єрмоєнко, Е. Єрмоєнко // Теорія і методика хортингу. – 2018. – Вип. 9. – С. 116–126.
22. Єрмоєнко В. Е. Медичний контроль змагальної діяльності з бойового хортингу / В. Е. Єрмоєнко, Е. А. Єрмоєнко // Бойовий хортинг та діяльність правоохоронних органів України : матер. Міжнар. наук.-практ. конф., 14–15 липня 2020 р., м. Ірпінь / Мін-во фінансів України, Університет ДФС України [та ін.]. – Ірпінь, 2020. – С. 195–215.

23. Єрмоєнко В. Стоматологічне здоров'я дітей та молоді як чинник спортивних успіхів у бойовому хортингу / В. Єрмоєнко, Е. Єрмоєнко // Теорія і методика хортингу. – 2017. – Вип. 8. – С. 96–111.
24. Єрмоєнко Е. А. Бойовий хортинг. Навчальна програма спортивної секції з бойового хортингу для учнів середнього шкільного віку 5–9 класів : навч. програма / Е. А. Єрмоєнко // Мін-во освіти і науки України, Інститут модернізації змісту освіти. – ГС «НФБХУ», 2021. – 127 с.
25. Єрмоєнко Е. А. Бойовий хортинг – виховна система школярів України / Е. А. Єрмоєнко, О. М. Гречаний // Бойовий хортинг та діяльність правоохоронних органів України : матер. Міжнар. наук.-практ. конф., 14–15 липня 2020 р., м. Ірпінь / Мін-во фінансів України, Університет ДФС України [та ін.]. – Ірпінь, 2020. – С. 240–251.
26. Єрмоєнко Е. А. Бойовий хортинг – професійно-прикладний вид спорту правоохоронних органів України : монографія / Е. А. Єрмоєнко ; Мін-во освіти і науки України, Університет ДФС України, Національна федерація бойового хортингу України. – К : ГС «НФБХУ», 2020. – 203 с.
27. Єрмоєнко Е. А. Бойовий хортинг у системі професійної підготовки співробітників державних правоохоронних органів : монографія / Е. А. Єрмоєнко // Мін-во освіти і науки України, Університет ДФС України. – Київ : ГС «НФБХУ», 2021. – 222 с.
28. Єрмоєнко Е. А. Бойовий хортинг як ефективний засіб військово-патріотичного виховання школярів і студентів / Е. А. Єрмоєнко // Теорія і методика хортингу. – 2018. – Вип. 9. – С. 31–39.
29. Єрмоєнко Е. А. Бойовий хортинг як засіб виховання фізичної культури та основ здоров'я студентів закладів вищої освіти / Е. А. Єрмоєнко // Бойовий хортинг та діяльність правоохоронних органів України : матер. Міжнар. наук.-практ. конф., 14–15 липня 2020 р., м. Ірпінь / Мін-во фінансів України, Університет ДФС України [та ін.]. – Ірпінь, 2020. – С. 215–225.
30. Єрмоєнко Е. А. Бойовий хортинг як засіб військово-патріотичного виховання старшокласників / Е. А. Єрмоєнко, К. М. Кукушкін // Бойовий хортинг та діяльність правоохоронних органів України : матер. Міжнар. наук.-практ. конф., 14–15 липня 2020 р., м. Ірпінь / Мін-во фінансів України, Університет ДФС України [та ін.]. – Ірпінь, 2020. – С. 273–287.
31. Єрмоєнко Е. Бойовий хортинг як засіб оптимізації функціональної підготовки студентів і курсантів спеціалізованих закладів вищої освіти та співробітників правоохоронних органів / Е. Єрмоєнко // Теорія і методика хортингу. – 2017. – Вип. 8. – С. 19–33.
32. Єрмоєнко Е. А. Бойовий хортинг як засіб прикладної психофізичної підготовки курсантів правоохоронних спеціальностей відомчих закладів вищої освіти / Е. А. Єрмоєнко // Бойовий хортинг та діяльність правоохоронних органів України : матер. Міжнар. наук.-практ. конф., 14–15 липня 2020 р., м. Ірпінь / Мін-во фінансів України, Університет ДФС України [та ін.]. – Ірпінь, 2020. – С. 128–138.
33. Єрмоєнко Е. А. Бойовий хортинг як засіб професійно-психологічної підготовки співробітників правоохоронних органів України : монографія / Е. А. Єрмоєнко ; Мін-во освіти і науки України, Університет ДФС України, Нац. федерація бойового хортингу України. – К : ГС «НФБХУ», 2020. – 138 с.
34. Єрмоєнко Е. А. Бойовий хортинг як система формування готовності співробітників правоохоронних органів до дій в екстремальних ситуаціях / Е. А. Єрмоєнко // Бойовий хортинг та діяльність правоохоронних органів України : матер. Міжнар. наук.-практ. конф., 14–15 липня 2020 р., м. Ірпінь / Мін-во фінансів України, Університет ДФС України [та ін.]. – Ірпінь, 2020. – С. 110–128.
35. Єрмоєнко Е. А. Бойовий хортинг як чинник формування військово-патріотичних здібностей, фізичної культури та основ здоров'я учнівської молоді / Е. А. Єрмоєнко, І. В. Кузора // *Науковий часопис Нац. пед. ун-ту ім. М. П. Драгоманова. Серія № 15. Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт) : зб. наук. праць*. К. : НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2020. Вип. 8 (128) 20. С. 61–69.
36. Єрмоєнко Е. Витоки та історія розвитку бойового хортингу в Україні і за кордоном / Е. Єрмоєнко // Теорія і методика хортингу. – 2019. – Вип. 11. – С. 55–70.
37. Єрмоєнко Е. А. Виховання наполегливості у школярів 6–7 років у процесі занять хортингом : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.07 / Едуард Анатолійович Єрмоєнко. – К., 2016. – 222 с.
38. Єрмоєнко Е. А. Виховання фізичної культури та основ здоров'я студентів у процесі занять бойовим хортингом / Е. А. Єрмоєнко // *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія № 15 «Науково-педагогічні проблеми фізичної культури / Фізична культура і спорт/»*. – 2019. – Вип. 10 (118). – 2019. – С. 49–56.
39. Єрмоєнко Е. А. Виховна система бойового хортингу / Е. А. Єрмоєнко // Теорія і методика хортингу: зб. наук. праць / [ред. рада: Бех І. Д. (голова) та ін.]. – К. : Паливода А. В., 2018. – Вип. 9. – С. 156–171.

40. Єрмоєнко Е. А. Відкрита заява Едуарда Єрмоєнка про заснування хортингу – національного виду спорту України 17 липня 2008 року / Е. А. Єрмоєнко // Мін-во України у справах сім'ї, молоді та спорту. Київ : Тренерська рада, 2008. – 7 с.
41. Єрмоєнко Е. Військово-патріотична програма та прикладний хортинг / Е. Єрмоєнко // Теорія і методика хортингу : зб. наук. праць / Нац. академія педагогічних наук України, Ін-т проблем виховання НАПН України, Українська федерація хортингу. – К. : Паливода А. В., 2014. – Вип. 1. – С. 10–19.
42. Єрмоєнко Е. А. Військово-прикладний і бойовий хортинг у системі професійної підготовки допризовної молоді, військовослужбовців та правоохоронців / Е. А. Єрмоєнко, С. С. Полторацький // Шляхи удосконалення професійних компетентностей фахівців в умовах сьогодення : матер. міжнар. наук.-практ. Інтернет-конф. 28-29 травня 2020 р. / Мін-во освіти і науки України, Держ. наук. установа «Інститут модернізації змісту освіт», [та ін.]. – Київ, 2020. – С. 527–533.
43. Єрмоєнко Е. Всесвітнє українське земляцтво та діаспора у сприянні розвитку бойового хортингу / Е. Єрмоєнко // Теорія і методика хортингу. – 2017. – Вип. 8. – С. 56–79.
44. Єрмоєнко Е. А. Декларація хортингу у світі / Е. А. Єрмоєнко // Колегія Мін-ва України у спр. сім, мол. та сп. : Київ, 2008. – 12 с.
45. Єрмоєнко Е. А. Засади формування цінностей здорового життя учнівської та студентської молоді засобами хортингу. *Науковий часопис Нац. пед. ун-ту ім. М. П. Драгоманова. Серія № 15. Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт) : зб. наук. праць.* К. : НПУ імені М. П. Драгоманова, 2016. Вип. 10 (80) 16. – С. 38–44.
46. Єрмоєнко Е. А. Значимість цінностей фізичної культури та основ здоров'я для студентів і курсантів, які займаються бойовим хортингом. *Науковий часопис Нац. пед. ун-ту ім. М. П. Драгоманова. Серія № 15. Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт) : зб. наук. праць.* К. : НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2019. Вип. 11 (119) 19. С. 71–79.
47. Єрмоєнко Е. А. Комплексне використання потенціалу бойового хортингу для забезпечення національної безпеки України в умовах зовнішньої агресії / Е. А. Єрмоєнко // Актуальні проблеми забезпечення національної безпеки та спрощення процедур міжнародної торгівлі : зб. тез IV наук.-практ. інтернет-конфер., 25-31 травня 2020 р., м. Ірпінь – м. Хмельницький / Мін-во фінансів України, Ун-т ДФС України [та ін.]. – Хмельницький : Науково-дослідний центр митної справи, 2020. – С. 18–23.
48. Єрмоєнко Е. А. Концепція розвитку бойового хортингу в системі освіти України : монографія / Е. А. Єрмоєнко ; Мін-во освіти і науки України, Університет ДФС України, ГС «Національна федерація бойового хортингу України. – К : ГС «НФБХУ», 2020. – 122 с.
49. Єрмоєнко Е. Медико-біологічні та морфофункціональні особливості бойового хортингу у процесі виховання фізичної культури та основ здоров'я студентів / Е. Єрмоєнко // Теорія і методика хортингу. – 2017. – Вип. 8. – С. 112–121.
50. Єрмоєнко Е. Медико-фізіологічні чинники самоконтролю за фізичним навантаженням на тренуваннях з бойового хортингу у процесі виховання фізичної культури студентів / Е. Єрмоєнко // Теорія і методика хортингу. – 2018. – Вип. 9. – С. 127–138.
51. Єрмоєнко Е. А. Міжнародні правила змагань з хортингу / Е. А. Єрмоєнко // Київ : МГО «Міжнародна Федерація Хортингу», 2009. – 85 с.
52. Єрмоєнко Е. А. Навчальна програма гурткової (секційної) роботи «Хортинг» для учнів 1–11 класів загальноосвітніх навчальних закладів / Е. А. Єрмоєнко // К. : Паливода А. В., 2012. – 268 с.
53. Єрмоєнко Е. А. Наукове обґрунтування психолого-педагогічних умов виховання фізичної культури та основ здоров'я студентів у процесі занять бойовим хортингом / Е. А. Єрмоєнко // Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 15 : Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт) : зб. наук. праць. - Київ : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2020. - Вип. 3 (123). - С. 47-56. - DOI 10.31392/NPU-nc.series15.2020.3(123).09.
54. Єрмоєнко Е. А. Основоположні принципи бойового хортингу. *Теорія і методика хортингу: зб. наук. праць.* К. : Паливода А. В. 2018. Вип. 9. С. 22–31.
55. Єрмоєнко Е. А. Особливості самовиховання в бойовому хортингу / Е. А. Єрмоєнко // Бойовий хортинг та діяльність правоохоронних органів України : матер. Міжнар. наук.-практ. конф., 14–15 липня 2020 р., м. Ірпінь / Мін-во фінансів України, Університет ДФС України [та ін.]. – Ірпінь, 2020. – С. 40–55.
56. Єрмоєнко Е. А. Особливості фізичної і психологічної підготовки та формування професійних якостей курсантів і працівників правоохоронних органів засобами бойового хортингу / Е. А. Єрмоєнко // Протидія незаконному переміщенню товарів в районах здійснення Операції

- об'єднаних сил : тези допов. наук.-практ. семінару, 15 травня 2020 р. м. Ірпінь / Державна фіскальна служба України, Ун-т ДФС України [та ін.]. – Ірпінь, 2020. – С. 39–42.
57. Єрмоєнко Е. А. Правомірність застосування службово-прикладних прийомів фізичного впливу системи бойового хортингу в екстремальних умовах соціального характеру у межах необхідної самооборони / Е. А. Єрмоєнко // Бойовий хортинг та діяльність правоохоронних органів України : матер. Міжнар. наук.-практ. конф., 14–15 липня 2020 р., м. Ірпінь / Мін-во фінансів України, Університет ДФС України [та ін.]. – Ірпінь, 2020. – С. 95–110.
58. Єрмоєнко Е. А. Принципи виконання й методика вивчення базових технічних елементів хортингу: методичний посібник / Е. А. Єрмоєнко // К. : Паливода А. В., 2009. – 87 с.
59. Єрмоєнко Е. А. Психічні процеси в бойовому хортингу / Е. А. Єрмоєнко // Бойовий хортинг та діяльність правоохоронних органів України : матер. Міжнар. наук.-практ. конф., 14–15 липня 2020 р., м. Ірпінь / Мін-во фінансів України, Університет ДФС України [та ін.]. – Ірпінь, 2020. – С. 63–72.
60. Єрмоєнко Е. А. Робоча програма фізкультурно-оздоровчих занять з хортингу для дітей / Е. А. Єрмоєнко // К. : Нац. ун-т фізичного виховання і спорту України, 2009. – 32 с.
61. Єрмоєнко Е. А. Система фізичного виховання спортсменів бойового хортингу / Е. А. Єрмоєнко // Теорія і методика хортингу: зб. наук. праць / [ред. рада: Бех І. Д. (голова) та ін.]. – К. : Паливода А. В., 2017. – Вип. 8. – С. 187–205.
62. Єрмоєнко Е. А. Теоретико-методичні засади виховання наполегливості в молодших школярів у процесі занять бойовим хортингом : монографія / Е. А. Єрмоєнко ; Мін-во освіти і науки України, Ін-т проблем виховання НАПН України. – ГС «НФБХУ», 2020. – 191 с.
63. Єрмоєнко Е. А. Технічна підготовка спортсмена бойового хортингу : монографія / Е. А. Єрмоєнко // Мін-во освіти і науки України, Інститут проблем виховання НАПН України. – ГС «НФБХУ», 2020. – 652 с.
64. Єрмоєнко Е. А. Тренування в хортингу: навчально-методичний посібник / Е. А. Єрмоєнко // К. : Паливода А. В., 2009. – 227 с.
65. Єрмоєнко Е. Філософія бойового хортингу / Е. Єрмоєнко // Теорія і методика хортингу. – 2018. – Вип. 9. – С. 82–104.
66. Єрмоєнко Е. Формування фізичної культури та цінностей здорового способу життя студентської молоді як передумова спортивних успіхів у бойовому хортингу / Е. А. Єрмоєнко // Теорія і методика хортингу. – 2019. – Вип. 11. – С. 261–274.
67. Єрмоєнко Е. А. Формування цінностей здорового життя учнівської та студентської молоді на заняттях хортингом у навчальних закладах / Е. А. Єрмоєнко // Теорія і методика хортингу: зб. наук. праць / [ред. рада: Бех І. Д. (голова) та ін.]. – К. : Паливода А. В., 2016. – Вип. 6. – С. 115–123.
68. Єрмоєнко Е. А. Хортинг : навчальна програма гурткової (секційної) роботи для учнів 1–11 класів загальноосвітніх навчальних закладів / Єрмоєнко Едуард Анатолійович. – Київ : Паливода А. В., 2012. – 268 с.
69. Єрмоєнко Е. А. Хортинг – національний вид спорту України: метод. посіб. / Е. А. Єрмоєнко. – К. : Паливода А. В., 2014. – 1064 с.
70. Зверев А. В. Бойовий хортинг у методиках вдосконалення силових якостей спортсменів різних вікових груп / А. В. Зверев, Е. А. Єрмоєнко, А. В. Тішин // Бойовий хортинг та діяльність правоохоронних органів України : матер. Міжнар. наук.-практ. конф., 14–15 липня 2020 р., м. Ірпінь / Мін-во фінансів України, Університет ДФС України [та ін.]. – Ірпінь, 2020. – Ч. 2. – С. 593–603.
71. Івашковський В. Психомоторика та психо-фізіологічні особливості підготовки спортсменів бойового хортингу / В. Івашковський, Е. Єрмоєнко // Теорія і методика хортингу. – 2017. – Вип. 8. – С. 130–138.
72. Ільницький І. Р. Хортинг та організація навчання / І. Р. Ільницький, Е. А. Єрмоєнко, С. А. Бабурнич // Збірник наукових праць. – Київ : Паливода А. В., 2008. – С. 247–258.
73. Карасевич С. А. Бойовий хортинг як засіб морально-етичного виховання особистості / С. А. Карасевич, Е. А. Єрмоєнко, В. Р. Біла // Бойовий хортинг та діяльність правоохоронних органів України : матер. Міжнар. наук.-практ. конф., 14–15 липня 2020 р., м. Ірпінь / Мін-во фінансів України, Університет ДФС України [та ін.]. – Ірпінь, 2020. – Ч. 2. – С. 346–357.
74. Кіблицький Р. В. Бойовий хортинг: концептуальні засади розвитку і популяризації в Україні / Р. В. Кіблицький, Е. А. Єрмоєнко, А. В. Тішин // Бойовий хортинг та діяльність правоохоронних органів України : матер. Міжнар. наук.-практ. конф., 14–15 липня 2020 р., м. Ірпінь / Мін-во фінансів України, Університет ДФС України [та ін.]. – Ірпінь, 2020. – Ч. 2. – С. 502–514.
75. Коломоєць Г. А. Бойовий хортинг і принципи формування духовно-моральної вихованості учнів / Г. А. Коломоєць, Е. А. Єрмоєнко, В. В. Деревянко // Бойовий хортинг та діяльність правоохоронних

органів України : матер. Міжнар. наук.-практ. конф., 14–15 липня 2020 р., м. Ірпінь / Мін-во фінансів України, Університет ДФС України [та ін.]. – Ірпінь, 2020. – Ч. 2. – С. 776–793.

76. Колос М. А. Бойовий хортинг: швидкісно-силова підготовка та оптимізація управління навчально-тренувальним процесом / М. А. Колос, Е. А. Єрьоменко, О. М. Сидоренко // Бойовий хортинг та діяльність правоохоронних органів України : матер. Міжнар. наук.-практ. конф., 14–15 липня 2020 р., м. Ірпінь / Мін-во фінансів України, Університет ДФС України [та ін.]. – Ірпінь, 2020. – Ч. 2. – С. 493–502.

77. Кузора І. В. Військово-патріотична програма бойового хортингу / І. В. Кузора, Е. А. Єрьоменко, В. В. Вехтев // Бойовий хортинг та діяльність правоохоронних органів України : матер. Міжнар. наук.-практ. конф., 14–15 липня 2020 р., м. Ірпінь / Мін-во фінансів України, Університет ДФС України [та ін.]. – Ірпінь, 2020. – Ч. 2. – С. 840–852.

78. Кукушкін К. М. Методика військово-патріотичного виховання школярів у процесі занять бойовим хортингом / К. М. Кукушкін, Е. А. Єрьоменко // Бойовий хортинг та діяльність правоохоронних органів України : матер. Міжнар. наук.-практ. конф., 14–15 липня 2020 р., м. Ірпінь / Мін-во фінансів України, Університет ДФС України [та ін.]. – Ірпінь, 2020. – С. 6–14.

79. Куцкір М. С. Принципи виховання системних вольових якостей спортсменів хортингу / М. С. Куцкір, Е. А. Єрьоменко, О. М. Гречаний // Педагогіка хортингу : зб. наук. праць / [ред. кол.: Бех І. Д. (голова) та ін.]. – К. : Паливода А. В., 2009. – С. 108–126.

80. Литвиненко А. М. Бойовий хортинг – комплексна система фізичного виховання особистості / А. М. Литвиненко, Е. А. Єрьоменко, В. Е. Єрьоменко // Бойовий хортинг та діяльність правоохоронних органів України : матер. Міжнар. наук.-практ. конф., 14–15 липня 2020 р., м. Ірпінь / Мін-во фінансів України, Університет ДФС України [та ін.]. – Ірпінь, 2020. – Ч. 2. – С. 403–422.

81. Лях В. Інноваційні підходи у боротьбі «Лави на лаву» з учнями козацьких класів і спортсменів бойового хортингу / В. Лях, Е. Єрьоменко // Теорія і методика хортингу. – 2019. – Вип. 11. – С. 164–176.

82. Ляховець О. О. Бойовий хортинг як засіб виховання патріотизму у дітей дошкільного віку / О. О. Ляховець, Е. А. Єрьоменко // Бойовий хортинг та діяльність правоохоронних органів України : матер. Міжнар. наук.-практ. конф., 14–15 липня 2020 р., м. Ірпінь / Мін-во фінансів України, Університет ДФС України [та ін.]. – Ірпінь, 2020. – С. 305–315.

83. Остапенко О. І. Бойовий хортинг як засіб формування у старшокласників готовності до військової служби / О. І. Остапенко, Е. А. Єрьоменко, А. В. Тішин // Бойовий хортинг та діяльність правоохоронних органів України : матер. Міжнар. наук.-практ. конф., 14–15 липня 2020 р., м. Ірпінь / Мін-во фінансів України, Університет ДФС України [та ін.]. – Ірпінь, 2020. – Ч. 2. – С. 638–652.

84. Петрочко Ж. В. Хортинг – школа сили і честі юного українця : метод. посіб. / Ж. В. Петрочко, Е. А. Єрьоменко. – К. : ПАЛИВОДА А. В., 2016. – 544 с.

85. Полторацький С. С. Бойовий хортинг у впровадженні воїнських традицій українського народу / С. С. Полторацький, Е. А. Єрьоменко, В. Е. Єрьоменко // Бойовий хортинг та діяльність правоохоронних органів України : матер. Міжнар. наук.-практ. конф., 14–15 липня 2020 р., м. Ірпінь / Мін-во фінансів України, Університет ДФС України [та ін.]. – Ірпінь, 2020. – Ч. 2. – С. 538–550.

86. Присяжнюк С. Бойовий хортинг та проблема активного відпочинку спортсменів у різні вікові періоди / С. Присяжнюк, Е. Єрьоменко // Теорія і методика хортингу. – 2017. – Вип. 8. – С. 206–218.

87. Пустолякова Л. Бойовий хортинг у системі навчання фізичних вправ загального розвитку та спеціально-підготовчих вправ на заняттях з фізичного виховання у закладах вищої освіти / Л. Пустолякова, Е. Єрьоменко // Теорія і методика хортингу. – 2019. – Вип. 11. – С. 187–195.

88. Рудей Д. Ю. Бойовий хортинг у комплексі виховних засобів спортсменів шкільного віку / Д. Ю. Рудей, О. М. Гречаний, Е. А. Єрьоменко // Бойовий хортинг та діяльність правоохоронних органів України : матер. Міжнар. наук.-практ. конф., 14–15 липня 2020 р., м. Ірпінь / Мін-во фінансів України, Університет ДФС України [та ін.]. – Ірпінь, 2020. – С. 334–343.

89. Сичов С. Бойовий хортинг та особливості оптимізації управління атлетичним тренуванням у процесі спортивної діяльності / С. Сичов, Е. Єрьоменко // Теорія і методика хортингу. – 2017. – Вип. 8. – С. 219–225.

90. Сікан В. Ю. Технології здоров'язбереження у методиці хортингу / В. Ю. Сікан, Е. А. Єрьоменко, С. А. Бабурнич // Педагогіка хортингу : зб. наук. праць / [ред. кол.: Бех І. Д. (голова) та ін.]. – К. : Паливода А. В., 2009. – С. 284–301.

91. Степанюк А. В. Планування та організація навчально-виховного процесу з хортингу / А. В. Степанюк, Е. А. Єрьоменко, В. В. Вехтев // Педагогіка хортингу : зб. наук. праць / [ред. кол.: Бех І. Д. (голова) та ін.]. – К. : Паливода А. В., 2009. – С. 325–338.

92. Степура Т. М. Бойовий хортинг як засіб формування специфічних психічних властивостей співробітників правоохоронних органів / Т. М. Степура, Е. А. Єрмоєнко, О. В. Буток // Бойовий хортинг та діяльність правоохоронних органів України : матер. Міжнар. наук.-практ. конф., 14–15 липня 2020 р., м. Ірпінь / Мін-во фінансів України, Університет ДФС України [та ін.]. – Ірпінь, 2020. – Ч. 2. – С. 173–188.

93. Тішин А. В. Застосування прийомів бойового хортингу при вдосконаленні навчання у вищих освітніх установах правоохоронних органів України / А. В. Тішин, Е. А. Єрмоєнко // Бойовий хортинг та діяльність правоохоронних органів України : матер. Міжнар. наук.-практ. конф., 14–15 липня 2020 р., м. Ірпінь / Мін-во фінансів України, Університет ДФС України [та ін.]. – Ірпінь, 2020. – С. 296–305.

94. Федорченко Т. Є. Бойовий хортинг і методика проведення занять в умовах здоров'язберігальної педагогіки / Т. Є. Федорченко, Е. А. Єрмоєнко, В. Е. Єрмоєнко // Бойовий хортинг та діяльність правоохоронних органів України : матер. Міжнар. наук.-практ. конф., 14–15 липня 2020 р., м. Ірпінь / Мін-во фінансів України, Університет ДФС України [та ін.]. – Ірпінь, 2020. – Ч. 2. – С. 695–713.

95. Чмелюк В. В. Бойовий хортинг у підрозділах державної митної служби для підготовки співробітників до протидії незаконному переміщенню товарів у районах здійснення операції об'єднаних сил на сході України / В. В. Чмелюк, Е. А. Єрмоєнко, В. В. Бондарчук // Протидія незаконному переміщенню товарів в районах здійснення Операції об'єднаних сил : тези допов. наук.-практ. семінару, 15 травня 2020 р. м. Ірпінь / Державна фіскальна служба України, Ун-т ДФС України [та ін.]. – Ірпінь, 2020. – С. 7–25.

96. Чмелюк В. В. Бойовий хортинг як чинник навчання і професійної підготовки курсантів закладів вищої освіти правоохоронної спрямованості / В. В. Чмелюк, Е. А. Єрмоєнко, В. В. Бондарчук // Бойовий хортинг та діяльність правоохоронних органів України : матер. Міжнар. наук.-практ. конф., 14–15 липня 2020 р., м. Ірпінь / Мін-во фінансів України, Університет ДФС України [та ін.]. – Ірпінь, 2020. – Ч. 2. – С. 8–23.

97. Шаповалов Б. Б. Перспективи розвитку бойового хортингу як засобу підготовки військовослужбовців правоохоронних органів військової структури до дій з ризиком для життя та здоров'я / Б. Б. Шаповалов, Е. А. Єрмоєнко // Бойовий хортинг та діяльність правоохоронних органів України : матер. Міжнар. наук.-практ. конф., 14–15 липня 2020 р., м. Ірпінь / Мін-во фінансів України, Університет ДФС України [та ін.]. – Ірпінь, 2020. – С. 315–322.

98. Шило О. М. Фізичне і морально-психологічне становлення особистості засобами хортингу / О. М. Шило, Е. А. Єрмоєнко, В. В. Вехтев // Педагогіка хортингу : зб. наук. праць. – К. : Паливода А. В., 2010. – С. 127–140.

99. Savchenko, A. (2017). Combat horting – educational practice for young people / A. Savchenko, E. Yeromenko // Теорія і методика хортингу. – 2017. – Вип. 8. – С. 88–95.

Blyzniuk O. V., Vekhtev V. V., Yeromenko E. A.

State Tax University, Irpin, Ukraine

DIAGNOSING THE MILITARY AND PATRIOTIC EDUCATION OF CONSUMERS IN THE SPORTS SECTION OF THE COMBAT HORTING

***Abstract.** This scientific article characterizes the system of assessing the level of military-patriotic education of young athletes of combat horting, military-patriotic education and sports-applied training of students by means of combat horting, identifies the features of educational and health-improving educational program education, with which military-patriotic activities are carried out, methods and forms of physical education of children and youth with the use of military-patriotic means of modern national sport of martial arts and approaches to defining the essence, content and tasks of military-patriotic education of Ukrainian youth, rehabilitation and formation of readiness to defend Ukraine. It is noted that the determination of the levels of military-patriotic education of pre-conscription students should be carried out in general secondary education institutions using a system of criteria and characteristics. This is done in order to transform military-patriotic education into a controlled process, summarizing the results of military-patriotic work for a particular period, making in its content and methods of military-patriotic education certain adjustments and changes necessary for its significant improvement in secondary school. Properly defined levels of military-patriotic education of pre-conscription students help teachers, teachers of the subject "Defense of Ukraine" to record omissions and shortcomings in experimental work, evaluate the effectiveness of their teaching, organize the information about the success of their educational efforts, skills and readiness for military organization. -patriotic work. This allows teachers to draw objective conclusions about the effectiveness of personal efforts during training and military-patriotic education of pre-conscription youth in the process of extracurricular activities.*

***Key words:** level assessment system, military-patriotic education, sports-applied training, combat horting, military-patriotic education, military service, young athletes.*